© www.kjnt.ro/szovegtar

HÁLA JÓZSEF

PLÁGIUM, HIBÁK, TÉVEDÉSEK. KRITIKAI ÉS ÖNKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK KALOTASZEGI HÁZASSÁGISZOKÁS-LEÍRÁSOKHOZ

BEVEZETÉS

A kalotaszegi házassági szokásokról (leánykérés, kézfogó, esküvő, lakodalom) és a szokáskör folklórjáról a 19. század folyamán több leírás és közlés jelent meg.

Az első tudósítást Kőváry Lászlónak, a kolozsvári jogásznak, történetírónak és írónak köszönhetjük (Kőváry 1853: 136–137), a szokásleírást tartalmazó cikke azóta többször újra napvilágot látott, például reprint változatban (Kőváry 1985a), egy mondat kihagyásával és a mai helyesírással Paládi-Kovács Attila *Magyar tájak néprajzi felfedezői* című kötetében (Kőváry 1985b) és a Kalotaszegről különböző kiadványokban 1842 és 1901 között megjelent írásokból összeállított szöveggyűjteményben (Kőváry 2006). *A kalotaszegi magyar nép Erdélyben* című írásból csak a házassági szokások bemutatását, annak új címet adva és a szerző nevét nem említve tette közzé Réső Ensel Sándor *Magyarországi népszokások* címet viselő könyvében (Kőváry 1867).

A következő rövid leírást M. Gy. tette közzé (M. Gy. 1856: 144), amelynek szintén van újraközlése (M. Gy. 2006).

Kalotaszeg irodalmát értékes dolgozattal gazdagította Soós Antal bánffyhunyadi tanító, cikkében a házassági szokásokról is részletesen írt (Soós 1867: 290–291, 293–296, 299–300, 303–304, 312). A táj és magyar népe megismerése szempontjából fontos írást e sorok írója és Olosz Katalin adta ki újra (Soós 2006, 2009).

A 19. század végén Gyarmathy Zsigáné Bánffyhunyadon élő írónőnek, a kalotaszegi népművészet újjáélesztőjének lakodalomleírásai (Gyarmathy Zs.-né 1895; 1896a, utánközlései: 2000, 2006, 2007; 1896b) és Vincze Ferenc kalotaszentkirályi állami elemi iskolai igazgató-tanító először 1895-ben megjelent hasonló írása (kötetben: Vincze 1904, utánközlése: 2006), valamint Zilahi György bánffyhunyadi polgári fiú- és felsőbb leányiskolai tanár, Heller Vilma és Imréné Király Etelke lakodalmivers-közlései (Zilahi 1888, újból megjelent: 2006; Heller 1891, újból megjelent: 2006; Imréné Király E. 1895) zárják a vonatkozó írások sorát.

A régi, 19. századi szokásleírások némelyikénél már megjelenésekor problémák adódtak, valamint nem mentesek a hibáktól és tévedésektől egyes utánközlések sem. Az alábbiakban e problémák megoldására, illetve a hibák és tévedések kijavítására teszek kísérletet.

JANKÓ JÁNOS PLAGIZÁLÁSA

Jankó János *Kalotaszeg magyar népe* című könyve klasszikus mű, s mint az első magyar néprajzi tájmonográfia, mérföldkő tudományszakunk történetében (Jankó 1892a, a szerző egyéb kalotaszegi írásaival és két kísérő tanulmánnyal ellátott reprint kiadása: 1993). Írója, a fiatal, ambiciózus és lelkes kutató Herrmann Antal meghívására 1890 augusztusában pihenni utazott Jegenyefürdőre és (ahogy írta) az „uj vidék és nép ingere" hatására néprajzi gyűjtésbe kezdett Kalotaszegen, amelyet 1891 júniusában és augusztusában folytatott. Utóbbi utazásán mint gyűjtő- és segítőtárs Czucza János kalotaszentkirályi állami elemi iskolai igazgató-tanító kísérte el őt. A Kalotaszegen eltöltött három hónap alatt gyűjtött anyaga alapján írta meg fent említett, alapvető könyvét (Jankó kalotaszegi kutatásairól, a mű megjelenéséről, fogadtatásáról és utóéletéről részletesen: Hála 1993, 2003b).

A kötet az 1892. év elején látott napvilágot, amelyet azonnal, február 12-én egy igen udvarias, s a címzett véleményét kérő levél (Jankó 1892b, nyomtatásban: Hála 2006a: 62–63, 2014b: 197) kíséretében elküldött apja jó barátjának és mestereként tisztelt példaképének, Herman Ottónak. Egy későbbi, február 21-én kelt levelében (Jankó 1892c, nyomtatásban: Hála 2006a: 63, 2014b: 198) ismét a nagy tekintélyű Herman kritikáját kérte.

A könyvet a szakmai közvélemény általában kedvezően fogadta (Hála 2006a: 64, 2014b: 198), nem így Herman Ottó, aki éles, helyenként gúnyos hangvételű írásban (Herman 1892) szinte ízekre szedte a munkát, egyebek mellett a hivatkozásbeli pontatlanságokat, az irodalom használatával kapcsolatos inkorrektséget vetette a szerző szemére.

Jankó könyvének házassági szokásokat bemutató fejezetéről (Jankó 1892a: 139–159) így írt Herman:

„[...] Ez a szakasz a rengeteg, ethnographiailag vagy inkább folkloristikailag értékkel nem bíró versezetekkel, fölszólalásokkal ki van nyújtva s végig úgy van tartva, mint előzmény nélkül való eredeti kutatás eredménye. Pedig kétségtelen dolog, hogy szerző vagy Kőváry eredeti, vagy R. Ensel átvett leírását ismerte s hogy – ha az ő leírásának lényegesebb eltérései valóságon alapúlnak – mint mondani szokás, provocálva volt az egybevetésre, a múlt és jelen közötti eltérések kimutatására, illetőleg a Kőváry-féle leírás esetleges hiányainak kijelölésére. [...] El is búcsúzom e szakasztól, még pedig szerzőnek az e szakaszt megnyitó szavaival: »A kalotaszegiek házassági szertartása századok tisztes nyomait hordja magán s mintegy képlete az ősmagyar családi élet folyamának (ez a rész szóról-szóra Kővárytól van

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

véve). Ép ezért rendkívüli figyelemmel voltunk (nos!) a régebbi lakodalmi szokások nyomozására is, hogy megmenthessük...« Hogy mik legyenek azok az enyészettől megmentett szokások, azt senki sem tudhatja, mert a mi »régen«, vagy »régibb időben« jelzővel van adva, az mind meg volt már örökítve a Kőváry czikkében ezelőtt harmincznyolcz, dr. Jankó születése előtt pedig mintegy tizenöt esztendővel; és sok századdal Phaedrus III. meséjének keletkezése után." (Herman 1892: 144–145; idézi Hála 2006a: 65–66, 2014b: 200.)

Jankó később, az 1892. szeptember 3-án írt levelében így magyarázkodott:

„Kedves Herman bácsi! [...] 1.) Kezdem a gyónáson. Én idei utamra segélyt kértem az Erd. Muzeumtól és a M. Földr. Társ.tól. Kérvényemben a következő passus állott: »Programmom ugyanaz, mint amelyet a mellékelt 'Kalotaszeg'-ben követtem, de a kritika teljes figyelembe vételével«. Azt hiszem, ha kijelentem, hogy e kritika alatt a Herman Ottóét értettem, teljesen meggyóntam. Amit még hozzá füzök ehhez, nem mentegődzés csak részemről egy tény elmondása. Tudom, Herman bácsi a plagiumért haragudott legjobban. Igen kérem engedje meg ennek az elmondását minden szándék nélkül egész világosan. Mikor a Kalotaszegre lementem, elözöleg Réső egy két adatát jegyzőkönyvembe beleirtam, de – bizva memoriamban – a forrást nem irtam fel. Ebbe a könyvbe jött belé az uton minden egyébb adat. Az idézett jegyzethez folytatolag irtam a lakodalmi szakásokat le. Mikor pár hó mulva jegyzeteim feldolgozásra kerültek, nem lévén megjegyezve hogy a plagizáltnak jelzett nehány sor honnan van, azt hittem saját feljegyzésem az. Én tehát teljesen öntudatlanul és akaratlanul követtem el a plagiumot, a hiba akkor történt, mikor jegyzökönyvembe bejegyeztem a pár sort, hogy az uton majd emlékezzem rá, de nem irtam hozzá a forrást, amiről később megfeledkeztem. Hogy ez igy volt, arra becsületszavamat adom. A világ előtt ennek elmondása a dolog lényegén nem sokat változtat, de Herman bácsi talán enyhiteni fogja felettem gyakorolt itélete szigorát. [...]" (Jankó 1892d, nyomtatásban: Hála 2006a: 66, 2014b: 200–201.)

Jankó nyolc évvel később is felemlegette Herman Ottó hajdani kritikáját, akkor így adott magyarázatot a plágiumvádra:

„[...] Nos, hát lássuk ennek a plagiumnak történetét! A Kalotaszegen dolgozván, egyik a jegenyei fürdőn időző ismerősöm, Csákány János elmondta, hogy vannak neki otthon holmi régi elavult nyomtatványai, a melyek közt a Kalotaszegre vonatkozó adatok is vannak; kérésemre megigérte, ha hazamegy, azt nekem lemásolja és megküldi. A másolatot megkaptam, de sem a könyv, sem a szerző címe nem volt rajta, sőt azt ismételt kérésemre sem tudtam megkapni. E másolat főként a kalotaszegi lakodalmi szokásokat ismerteti, s én az úton arra használtam, hogy meggyőződjem arról, mely szokás volt csak régen – az illető czikk vagy könyv megírása idejében – életben. Budapestre visszatérve, anyagomat összeállítottam; ebben a házasságról szóló fejezet 20 ½ oldal s ebből 20 oldal kizárólag a helyszinén általam gyűjtött eredeti anyag, ½ oldal (20 sor) pedig az, a mit abból a másolatból vettem át mint olyat, a mi tényleg csak *régen* volt szokásban s így én magam nem észlelhettem, fel nem jegyezhettem. Ezt a 20 sort tényleg kiírtam a másolatból s nem idézhettem, mert szerzőjét nem ismertem, hol jelent meg, azt nem tudtam, az eredeti nyomtatványt a saját szememmel nem láttam s arról beküldő ismerősömtől felvilágosítást nem kaptam. Herman úr, a ki *véletlenül* ismerte Kőváry czikkét, felfedezte, hogy az a 20 sor abban van meg, s rám sütötte a plágium bélyegét. Ez a dolog így történt, ha hibáztam, beismerem, de *rendkívül jellemzi Herman urat, hogy engem, akkor még fiatal kezdőt* – mert én akkor 22 éves voltam s a Kalotaszeg monographiája első néprajzi tanulmányom volt – *így akart agyonütni azzal a* ***20 sorral,*** *a melylyel szemben én a Kalotaszegről 204 oldal olyan általam összegyűjtött eredeti anyagot adtam, a melyet azóta is forrásként idéznek a magyar és német irodalomban egyaránt.* [...]" (Jankó–Semayer 1900: 30–30; idézi Hála 2006a: 66–67, 2014b: 201.)

Mielőtt Herman támadását és Jankó védekezését elemeznénk, lássuk Kőváry és Réső Ensel közléseit!

A házassági szokásokról szóló rész újraközlésénél Réső Ensel láthatóan nem törekedett a pontos, szó szerinti átvételre, amint ezt az alábbi néhány példa is mutatja. Szavakat cserélt ki: „lakodalmi" helyett „házassági", „fönebb látott" helyett „fönebb emlitett", „kitüzetik a menyegző határideje" helyett „kitüzetik a kézfogás határideje"; szavakat hagyott ki: „A férfi, vagy is a leánykérő" helyett „A leánykérő", „állítanak elé" helyett „állítanak"; a legtöbb helyen átalakította Kőváry ö-zését: „kiszemölt" helyett „kiszemelt", „ünnepélyösséggel" helyett „ünnepélyességgel", „jelönet" helyett „jelenet", „öltöztetött" helyett „öltöztetett", „rendösen" helyett „rendesen" (Kőváry 1853: 136; 1867: 170–171).

Réső Ensel az írás végén két forrást jelölt meg: „Magy. Erd. Kép. 1853. 2. 136–7. Vas. ujs. 1856. 144.", de valójában csak az elsőt (Kőváry 1853) idézte, a másikból (M. Gy. 1856) viszont nem használt fel semmit.

Visszatérve Herman Ottónak Jankó János könyvéről írt bírálatára: a hivatkozás nélküli átvétel kérdésében igaza volt a recenzensnek, mert könyve *IV. Házasságkötés* című fejezetének már az első mondata mástól lett átvéve, s később is előfordulnak ilyen sorok. Herman azzal nem bíbelődött, hogy eldöntse: Kőváry eredeti, vagy Réső Ensel átvett sorait használta-e. A kérdés eldönthető, ha egymás mellét állítjuk a Kőváry, a Réső Ensel és a Jankó által írtakat.

Kőváry László (eredeti):

„Azonban lakodalmi szertartása, mely annyira sajátságos, századok tisztes nyomait hordja magán, s mintegy képlete az ősmagyar családi élet folyamának. Az atya, mint egy patriárka, maga határozza el, mikor lett alkalmassá fia család-alkotásra." (Kőváry 1853: 136.)

Kőváry László (Réső Ensel Sándor átírásában):

„A kalotaszegiek házassági szertartása századok tisztes nyomait hordja magán, s mintegy képlete az ős magyar családi élet folyamának. Az atya mintegy patriarcha, maga határozza el, mikor lett alkalmassá fia család alkotásra." (Kőváry 1867: 170.)

Jankó János:

„A kalotaszegiek házassági szertartása századok tisztes nyomait hordja magán s mintegy képlete az ős magyar családi élet folyamának. [...] Az atya, mintegy patriarcha, maga határozza el, mikor lett alkalmassá fia családalkotásra, bár e jogában már erős korlátokat szab neki a katonai kötelezettség." (Jankó 1892a: 139, 140.)

A Jankó által írt „mintegy patriarcha" Kőváry „mint egy patriárka" eredetije helyett elárulja, hogy – amint ő is írta már idézett soraiban, Jankó 1892d – a Réső Ensel-féle közlést használta.

Még ha első olvasatra nehezen hihető is Jankó plagizálást magyarázó védekezése, nagyon valószínű, hogy a hivatkozás nélküli átvétel nem szándékosan történt, hanem, ahogy Jankó írta: „teljesen öntudatlanul és akaratlanul követtem el a plagiumot" (Jankó 1892d). Bizonyítékul szolgálhat erre egész későbbi korrekt publikációs tevékenysége és az, hogy Kalotaszeg-könyvében is többekre és több műre is hivatkozott. Így Pentsy József és Szentgyörgyi Lajos albumára (Pentsy–Szentgyörgyi 1891; Jankó 1892a: 97, 100); a varrottasokról a kötetben olvashatókat Gyarmathy Zsigánétól vette át (Jankó 1892a: V, 101–104); a „bejáró legények"-ről szóló részt elsősorban Czucza János cikke (Czucza 1891: 47–48, 59–60, 76–77, 92, 99–101, 111–112, 139–140, 148–149, újraközlése: 2006a: 377–395) alapján írta le (Jankó 1892a: 169–180); felhasználta Wlislocki Henrik néphitközléseit (Wlislocki 1890a, 1890b; Jankó 1892a: 200, 202); művének hatodik, a kalotaszegi nyelvjárásról szóló része pedig teljes egészében Czucza János munkája (Jankó 1892a: 205–211; előzmény: Czucza 1890, újraközlése: Czucza 2006b). Semmivel sem magyarázható, hogy ha ennyi szerzőre és műre hivatkozott, Réső Enselt és könyvét miért ne említette volna, ha forrását ismerte volna.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Jankó a 21 és fél oldalas *IV. Házasságkötés* című fejezetben 20 sornyinak írja a hivatkozás nélküli átvételt (Jankó–Semayer 1900:31). Ha utánaszámolunk, néhány sorral többet találunk, amelyek egy része elé, ahogy már Herman Ottó is észrevette (Herman 1892: 145), a „régen" szót írta (Jankó 1892a: 140, 144, 147, 148).

Bár a fiatal kutató kétségtelenül hibázott, de már kortársai közül is többen túl szigorúnak tartották Herman kritikáját és több mint egy évszázad múltán hasonlóképpen vélekedhetünk. Egyet lehet érteni Thirring Gusztávval, aki szerint ez az „éles megtámadás" „sem Jankó komoly ambíciójához és becsületes törekvéséhez nem volt méltó, de még kevésbé a bíráló személyéhez" (Thirring 1903: 171). Lehet, hogy Gunda Béla és a vele egyetértő Paládi-Kovács Attila tapintott rá a lényegre: Herman bírálata féltékenyégről tanúskodik, mert meglátta Jankóban a nagy riválist (Gunda 1935: 635, Paládi-Kovács 1933: 291, 292).

Mindenesetre biztos, hogy a tekintélyes tudós ledorongoló írásával mély, soha el nem múló sebeket ejtett az ifjú pályatárson. 1898-ban egy újabb éles Herman-írás az utolsó csepp volt a pohárban: a mester és a tanítvány, a példakép és a rá egykor felnéző ifjú végképp ellenségekké váltak – és a magyar néprajztudományban páratlan, ádáz küzdelmet vívtak egymással egészen Jankó 1902-ben bekövetkezett haláláig. Sőt, Herman még ez után is rúgott néhányat az akkor már védekezni sem tudó Jankóba (részletesebben lásd: Hála 2006a, 2014b, további bőséges irodalommal).

MEA CULPA!

Soós Antal fent említett cikkének hat része (Soós 1867) a *Székely Néplap*ban helytelen sorrendben látott napvilágot. Ahogy Olosz Katalin megfogalmazta: „[...] az időrendben egymást követő folytatások nem követik a cikksorozat egyes részeinek logikai sorrendjét, összedobáltan-szétkuszáltan jelent meg Soós Antal ismertetése. [...] Az egyes részek időbeli és logikai sorrendje közötti összefüggés így vázolható: az első rész után az ötödik, majd a hatodik látott nyomdafestéket, ezeket követte a második, harmadik és negyedik rész." (Szabó 2009: 536)

Soós cikkét említett könyvében e sorok írója is közzé tette (Soós 2006), amelyről így írt Olosz Katalin:

„Soós Antal írását a közelmúltban újra közölte Hála József, a hat folytatásban közölt tanulmány egyes részeinek téves sorrendjére azonban nem figyelt fel, úgy reprodukálta a szöveget, ahogy az a *Székely Néplap*ban megjelent." (Szabó 2009: 537.)

Mentségem nincsen – figyelmetlen és pontatlan voltam. Mea culpa! Pedig Olosz Katalin mint a könyv egyik lektora írásos véleményében jóindulatúan figyelmeztetett a *Székely Néplap* szerkesztője által elkövetett hibára:

„1. Soós Antal írásának közlésében vigyázzon az eredetileg öt [helyesen hat] folytatásban megjelentetett cikksorozat egyes részeinek értelmi-logikai sorrendjére. Az egykori marosvásárhelyi újságban ugyanis a szerkesztő véletlenül összekeverte a folytatásokat, s így azok (melyek különben csaknem egy évig hányódtak a szerkesztőségi asztalfiókban) nem tartalmuknak megfelelő sorrendben jelentek meg." (Olosz 2005.)

A segítőkész lektori véleményt, sajnos, csak akkor kaptam meg, amikor már nem volt lehetőségem a hibát kijavítani.

Olosz Katalinnak ebben is igaza van:

„A sok viszontagságon keresztülment cikksorozat fontos és jelentős momentum Kalotaszeg ismertetésének-megismerésének történetében, néprajzi sajátosságainak feltárásában. Egyik korai híradás Kalotaszeg sajátos világáról, szokáshagyományairól, életviteléről." (Szabó 2009: 536) Tehát értékes forrás a táj népi kultúráját vizsgálók számára. Azonban a fentiek értelmében a kutatóknak a jövőben nem az eredeti írást (Soós 1867) és nem is az e sorok írója által újra megjelentetett változatot (Soós 2006), hanem az Olosz Katalin kötetében olvasható, a hat folytatást helyes sorrendben közlő és a korabeli sajtóhibáktól mentes cikket (Soós 2009) kell használniok!

NEM ÉN ÍRTAM

A kalotaszegi lakodalomról legutóbb Kürti László közölt részletes, összehasonlító tanulmányt (Kürti 2012). A szerző apró hibát vétett, amikor a Réső Ensel könyvében olvasható írás (Kőváry 1867) forrásairól azt írta, hogy az „a *Vasárnapi Újság* cikkeiből lett összeállítva" (Kürti 2012: 302). Amint a fentiekben írtuk: Réső Ensel egy *Vasárnapi Újság*-beli cikkre hivatkozott (e dolgozat irodalomjegyzékében: M. Gy. 1865), de nem idézett belőle egy sort sem. Fő forrása Kőváry László korabeli cikke (Kőváry 1853) volt.

Az a megtiszteltetés ért, hogy Kürti László nagy ívű tanulmányában az én Kalotaszeggel kapcsolatos szerény munkálkodásomat is említette:

„[...] Jankó János kalotaszegi lakodalmában rémesen hasonlít egy-két mondat a Réső Ensel kötet, illetve oda a *Magyarország és Erdély képekben* leírásból átvett anyag kezdő soraihoz. Magyarán: Jankó lakodalmi fejezetének első sorai ki vannak ollózva Réső Ensel könyvéből: »A kalotaszegiek házassági szertartásai századok tisztes nyomait hordja magán s mintegy képlete az ős magyar családi élet folyamatának« (Jankó 1993: 139, Réső Ensel 1867: 170). Ezt a mondatot idézi, de nem figyel az átvételre Hála József sem, aki a Jankó kötet reprint kiadásának utószavában hangsúlyozza Jankó János érdemeit a »megkapó és idegen« kalotaszegi házasságkötés »rítusosságával« kapcsolatosan (Hála 1993: 343)." (Kürti 2012: 308.)

Az örömbe, hogy Kürti felfigyelt munkámra, egy kis üröm vegyült – mert a fenti rövid idézet több sebből vérzik. Mégpedig:

1. Jankó *Kalotaszeg magyar népe* című műve reprint kiadásának nincsen utószava, hanem a végén két kísérő tanulmány olvasható (Hála 1993, Vasas 1993). Kürti ezt nem vette észre és a 343. oldalról idézetteket nekem tulajdonítja. Nem én írtam, hanem Vasas Samu, tehát a „nem figyel az átvételre" megállapítás nem rám, hanem rá vonatkozik. (Egyébként én is felfigyeltem az átvételre, csak később: Hála 2006a: 66, 2014b: 200.)

2. Kürti, hogy az első sorok azonosságát igazolja, Jankóra és Réső Enselre hivatkozik „(Jankó 1993:139, Réső Ensel 1867:170)". Azonban az idézet nem tőlük, hanem Vasas Samu (nekem tulajdonított, fent említett) írásából származik. Ugyanis Vasas is pontatlanul citált: „szertartása" helyett „szertartásai"-t és „folyamának" helyett „folyamatának"-ot írt (Vasas 1993: 343). És így szerepel Kürtinél is!

3. Kürti írja: „»megkapó és idegen« kalotaszegi házasságkötés »rítusosságával« kapcsolatosan (Hála 1993: 343)". A citálás itt sem sikerült, mert Vasas Samu (nem Hála!) cikkében ez áll: „A kalotaszegi házasságkötés rítusossága ma is feltűnő és megkapó az idegen számára." (Vasas 1993: 343.) Nem ugyanaz!

Ahogy mondani szokták: a többi stimmel!

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

TANULSÁG

Összegzés helyett tanulságképpen idézem Kürti Lászlónak a fent említett tanulmányából vett következő sorokat: „Jankó Jánostól Nagy Jenőig és a Vasas–Salamon kötetig a vőfély szerepel és verseket mond, de művészetéről, improvizálásról és a hagyományozódás módjáról szinte semmit sem tudunk meg. Ezért alapvető fontossággal bír, hogy a korábbi néprajzi leírásokat ne kritikátlanul vegyük át, hanem a megfelelő történeti-társadalmi közeg ismeretében legyenek megmérettetve. Csak így lehet a kornak megfelelő komoly összehasonlító munkát végezni." (Kürti 2012: 320.)

„Csak így", meg úgy (teszem hozzá, és ez természetesen rám is vonatkozik!), ha a felhasznált irodalmat helyesen értelmezzük és pontosan idézzük!

SZAKIRODALOM

CZUCZA János

1890 A kalotaszegi nyelvjárás. *Kalotaszeg* I. (14) 177–178, (16) 197–198, (17) 206–208.

1891 Kalotaszegi népszokások. *Kalotaszeg* II. (5) 37–38, (6) 46–48, (7) 59–60, (9) 76–77, (11) 92, (12) 99–101, (13) 111–112, (16) 139–140, (17) 148–149.

2006a Kalotaszegi népszokások. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 375–395.

2006b A kalotaszegi nyelvjárás. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 343–349.

GUNDA Béla

1935 Egy magyar tudós útja Egyiptomtól az Uralig. *Búvár* I. (9) 634–636.

GYARMATHY Zsigáné

1895 Kalotaszegi lakodalom. *Vasárnapi Ujság* XLII. (38) 625–626.

1896a Bánffy-hunyadi lakodalom In: Uő: *Tarka képek a kalotaszegi varrottas világából.* Franklin Társulat, Budapest, 63–69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83.

1896b Lakodalom lesz! *Ellenzék* XVII. (97) 1.

2000 Bánffy-hunyadi lakodalom. In: Uő: *Tarka képek a kalotaszegi varrottas világából.* Reprint. Közdok Pro Kalotaszeg Alapítvány, Budapest, 63–69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83.

2006 Bánffyhunyadi lakodalom. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 516–524.

2007 Bánffyhunyadi lakodalom. In: Sas Péter (gyűjtötte, összeállította és szerkesztette): *Kalotaszeg. Magyar írók írásai Kalotaszegről, a kalotaszegi emberről.* Noran-Kiadó Kft., Budapest, 119–127.

HÁLA József

1993 Jankó János kalotaszegi kutatásai. In: Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe. Néprajzi tanulmány.* Reprint. Sajtó alá rendezte Hála József. (Series Historica Ethnographiae, 6.) Néprajzi Múzeum, Budapest, 299–328.

2003a *Hogyan gyűjtöttek elődeink? Néhány fejezet a magyar néprajztudomány történetéből.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

2003b Jankó János kalotaszegi kutatásai. In: Uő: *Hogyan gyűjtöttek elődeink? Néhány fejezet a magyar néprajztudomány történetéből.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 57–74, 267–275.

2006a Adalékok Herman Ottó és Jankó János kapcsolatához. In: Hevesi Attila – Viga Gyula (szerkesztette): *Herman Ottó öröksége. (A Miskolcon 2005. november 8–9-én megrendezett konferencia anyaga).* Herman Ottó Múzeum, Miskolc.

2006b *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Gyűjtötte, válogatta, összeállította és a jegyzeteket írta Hála József. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

2014a *Tudósok, kutatók, gyűjtők. Néhány fejezet a magyar néprajztudomány és muzeológia történetéből.* (Documentatio Erhnographica, 30.) L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Néprajztudományi Intézete, Budapest.

2014b Példaképből – ellenfél, sőt, ellenség. Adatok Herman Ottó és Jankó János kapcsolatához. In: Uő: *Tudósok, kutatók, gyűjtők. Néhány fejezet a magyar néprajztudomány és muzeológia történetéből.* (Documentatio Erhnographica, 30.) L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Néprajztudományi Intézete, Budapest, 191–205, 521–529.

HELLER Vilma

1891 „Leány-bucsuztató". *Kalotaszeg* II. (32) 270.

2006 „Leánybúcsúztató". In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely,409–410.

HERMAN Ottó

1892 Kalotaszeg magyar népe. [Könyvismertetés]. *Budapesti Szemle* LXX. (184) 131–148.

IMRÉNÉ KIRÁLY Etelke (följegyezte)

1895 Kalotaszegi lakodalmi mondóka. *Vasárnapi Ujság* XLII. (38) 626–627.

JANKÓ János

1892a *Kalotaszeg magyar népe. Néprajzi tanulmány.* Athenaeum Rt., Budapest.

1892b Jankó János levele Herman Ottóhoz. Kelt: Budapest, 1892. február 12. MTA, Kézirattár, Ms 262/46.

1892c Jankó János levele Herman Ottóhoz. Kelt: Budapest, 1892. február 21. MTA, Kézirattár, Ms 262/47.

1892d Jankó János levele Herman Ottóhoz. Kelt: Budapest, 1892. szeptember 3. MTA, Kézirattár, Ms 262/55.

1993 *Kalotaszeg magyar népe. Néprajzi tanulmány.* Reprint. Sajtó alá rendezte Hála József. (Series Historica Ethnographiae, 6.) Néprajzi Múzeum, Budapest.

JANKÓ János – SEMAYER Vilibárd

1900 *Válasz Herman Ottó úrnak a „Zichy Jenő gróf Harmadik Ázsiai Utazása" czimű könyv I. kötetéről írt recensiójára.* Függelék: *Dr. Semayer Vilibárd válasza Herman Ottó úrnak ugyanazon mű fordítására tett megjegyzéseire.* Hornyánszky Viktor Könyvnyomda és Könyvkiadóhivatal, Budapest.

KŐVÁRY László

1853 A kalotaszegi magyar nép Erdélyben. In: Kubinyi Ferenc – Vahot Imre (kiadják és szerkesztik): *Magyarország és Erdély képekben.* II. Emich Gusztáv Könyvnyomdája, Pest, 135–137.

1867 [Név nélkül] Kalotaszegi házassági szokások. In: Réső Ensel Sándor (összegyűjté): *Magyarországi népszokások.* Emich Gusztáv m. akad. nyomdász, Pesten, 170–174.

1985a A kalotaszegi magyar nép Erdélyben. In: Kubinyi Ferenc – Vahot Imre (kiadják és szerkesztik): *Magyarország és Erdély képekben.* II. Reprint. Szerkesztette: Kollin Ferenc. Az utószót írta Kósa László. Állami Könyvterjesztő Vállalat, Budapest, 135–137.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

1985b A kalotaszegi magyar nép Erdélyben. In: Paládi-Kovács Attila (válogatta, szerkesztette, az életrajzokat és a bevezető tanulmányt írta): *Magyar tájak néprajzi felfedezői.* (A Magyar Néprajz Klasszikusai.) Gondolat, Budapest, 375–381.

2006 A kalotaszegi magyar nép Erdélyben. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 61–66.

KÜRTI László

2012 Idő, terep és leírás: Kalotaszeg kutatói és a lakodalmak összehasonlítása. In: György V. Imola – Keszeg Vilmos – Tekei Erika (szerk.): *A néprajztudomány története. Intézmények, kutatók, kutatások. A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve* 20. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 299–328.

M. Gy.

1856 Kalotaszeg vidéke, és magyar népe. *Vasárnapi Ujság* III. (17) 143–144.

2006 Kalotaszeg vidéke, és magyar népe. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 68–72.

OLOSZ Katalin

2005 Lektori vélemény. 17/2005. Hála József: *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Kézirat. Kelt: Marosvásárhely, 2005. július 30. Másolat e sorok írójának archívumában.

PALÁDI-KOVÁCS Attila

1993 Jankó Jánosról – száz év múltán. *Ethnographia* CIV. 289–308.

PENTSY József – SZENTGYÖRGYI Lajos

1891 *Kalotaszegi varrotas-album. Régi hímzés-minták gyűjteménye.* Kolozsvártt.

SOÓS Antal

1867 Rövid ismertetés a kalotaszegi népéletből. *Székely Néplap* II. (46) 287–288, (47) 290–291, (48) 293–296, (49) 299–300. (50) 303–304, (52) 312.

2006 Rövid ismertetés a kalotaszegi népéletből. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 88–109.

2009 Rövid ismertetés a kalotaszegi népéletből. In: Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Európai Folklór Intézet – Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely, 269–287.

SZABÓ Sámuel

2009 *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közreadja Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet – Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely.

THIRRING Gusztáv

1903 Dr. Jankó János emlékezete. *Földrajzi Közlemények* XXXI. 165–184.

VASAS Samu

1993 Száz év múltán. In: Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe. Néprajzi tanulmány.* Reprint. Sajtó alá rendezte Hála József. (Series Historica Ethnographiae, 6.) Néprajzi Múzeum, Budapest, 329–348.

VINCZE Ferenc

1904 Lakodalmi ünnep a kalotaszegi népnél. In: Uő: *Paedagogiai dolgozatok és alkalmi közlemények, paedagogiai esetek, s szépirodalmi dolgozatok.* Gombos Nyomda, Kolozsvárt.

2006 Lakodalmi ünnep a kalotaszegi népnél. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 524–528.

WLISLOCKI Henrik

1890a A halál előjelei a kalotaszegi néphitben. *Kalotaszeg* I. (2) 28–29.

1890b Az újszülött a kalotaszegi néphitben. *Kalotaszeg* I. (4) 53–54.

ZILAHI György

1888 [Zilahy György] Lakodalmi versek. *Magyar Nyelvőr* XVII. (10) 472–475.

2006 [Zilahy György] Lakodalmi versek. In: Hála József (gyűjt., vál, összeáll., jegyz.): *„Kalataszeg vázolata". Régi írások és képek Kalotaszegről.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 259–264.

PLAGIAT, ERORI, GREŞELI. OBSERVAŢII CRITICE ŞI AUTOCRITICE CU PRIVIRE LA DESCRIERILE OBICEIURILOR DE CĂSĂTORIE DIN ZONA CĂLATA

În ceea ce priveşte obiceiurile de căsătorie din zona Călata (cererea fetei, logodna, căsătoria, nunta) şi folclorul ce se leagă de ele, în cursul secolului al XIX-lea, după primul articol al lui László Kőváry, publicat în 1853, au apărut mai multe descrieri şi comunicări. La unele dintre aceste descrieri s-au ivit nişte probleme încă la data apariţiei, dar nu sunt lipsite de greşeli şi erori nici variantele republicate ulterior ale articolelor originale. Uneori chiar şi cercetătorii de mai târziu s-au referit, au citat aceste lucrări într-un mod inexact. În studiul de faţă autorul încearcă să înlăture aceste probleme, oferind o corecţie a erorilor şi greşelilor.

PLAGIARISM, ERRORS, MISTAKES. CRITICAL AND SELF-CRITICAL NOTES ON THE DESCRIPTIONS OF THE MARRIAGE CUSTOMS FROM CĂLATA REGION

Regarding the marriage customs (proposal, engagement, wedding, marriage) and the related folklore elements, during the 19th century, following László Kőváry's first article from 1853, several descriptions and articles were published. Some of these descriptions were problematic already at the moment of their publication, but in some cases neither the republished versions of the original articles are free of errors and mistakes. Sometimes even the later scholars were inaccurate in quoting these early works. In the present study the author tries to offer solutions to these problems and to correct the mistakes and errors.

© www.kjnt.ro/szovegtar